

Motion till riksdagen

1987/88:Fi506

av Rune Rydén och Per Stenmarck (m)

om konkurrensen mellan privata och
offentligägda företag

När de yttre omständigheterna är gynnsamma, som under de senaste åren, hävdar sig svenska företag, särskilt de välkonsoliderade exportföretagen, mycket väl på både svenska och utländska marknader.

Samtidigt kan konstateras att företagssektorn — näringslivet — trängts tillbaka. De som arbetar i näringslivet idag är en kvarts miljon färre än för tjugo år sedan. Men tillbakagången har drabbat bara näringslivets privata del. Antalet anställda personer i offentligt ägda företag har i stället ökat kraftigt. I statliga företag fanns ca 330 000 anställda och i kommuner och landsting ca 145 000. Sammanlagt återfinns alltså ca. 475 000, eller mer än var femte anställd inom näringslivet i företag som ägs av stat, kommun eller landsting.

Denna utveckling är knappast överraskande. Det är uppenbart att privata företag i Sverige för tjugo år sedan verkade i ett gynnsammare företagsklimat än idag. Samtidigt har statliga och kommunala företag, liksom kommunala förvaltningars direkta företagarverksamhet i egen regi, på flera olika sätt fått en privilegierad ställning. Vi vill här ge några exempel.

- Några stora statliga företag, främst vissa affärsverk, baserar delar av sin verksamhet på monopol. Det är en resultatmässigt säker verksamhet, eftersom den saknar konkurrens. Den täcker stora delar av dessa företags fasta kostnader och underlättar satsningar på företagens övriga konkurrensutsatta affärsområden. Privata företag har svårt att hävda sig i den konkurrensen. Många anmälningar till näringsfrihetsombudsmannen styrker detta konstaterande.
- I kommuner och landsting är det inte undantag utan regel att affärsverksamheterna har monopolkaraktär. Det gäller t. ex. försörjningen med el och vatten, renhållningen, sotningen, bostadsförsörjningen etc. På en del av dessa områden upprätthåller privatföretagen en viss verksamhet, men i stort sett är deras konkurrenssituation svag.
- Enskilda företags ställning kan också undermineras utan att något formellt monopol föreligger. De allmännyttiga företagen har t. ex. under de senaste 50 åren övertagit de privata byggföretagens roll på bostadsmarknaden.
- Stat och kommun har vidare haft en tendens att bilda egna företag, som sedan fått i uppdrag eller tillåtits överta uppgifter som tidigare sköts av privata företag. Det finns, t. ex. numera inte mer än tre kommuner som

anlitar fristående revisionsbyråer för sin fackrevision trots den mängd kvalificerade revisorer som länge funnits i vårt land. Alla andra anlitar Kommunförbundets revisorer. Även på många andra områden har stat och kommun visat förkärlek för att anlita egna eller "närstående" företag utan att rationella motiv för detta uppenbarats. Är SCB alltid lämpligaste leverantör av statliga opinionsundersökningar? Är det SIPU som är bäst på att utbilda statens tjänstemän? Är det alltid Kommundata som bäst löser alla kommunala dataproblem?

- Staten förhindrar ibland att enskilda företag får komma in på för dem utvecklingsbara verksamhetsområden. Företagarna har visserligen — som exempel — tillåtit driva begränsade verksamheter inom utbildning och vård. Men alla försök att medverka vid skötseln av daghem förhindrades effektivt genom riksdagens beslut att inte ge bidrag till privata sådana.
 - Särskilt allvarlig är den utveckling som på senare tid kunnat observeras vad gäller vissa kommuners och landstings kommersiella verksamheter utanför det s. k. kompetensområdet. Det kan t. ex. ske genom att en kommuns bostadsstiftelse — som i Piteå för några år sedan — via dotterbolag ger sig in på renodlat kommersiell verksamhet i Sverige och t. o. m. utomlands eller genom att — som i Älvsborgs län — en landstingstvätt konkurrerar med privata tvätterier i angränsande län. Den konkurrens som här möter privatföretagen blir lätt övermäktig, eftersom dessa kommunala respektive landstingskommunala verksamheter faktiskt inte behöver täcka alla de fasta kostnader som borde belasta de offererade varorna eller tjänsterna.
 - De privata företagen möter ibland, t. o. m. ofta, på offentlighetssidan ett motstånd som de inte känner igen hos andra kunder och som är ideologiskt betingat. Särskilt i kommunerna och i landstingen är det inte ovanligt att en till synes pris- och kvalitetsmässigt överlägsen offert bemöts kallsinnigt. (Härvidlag torde det ha sin betydelse att vissa fackförbund numera skrivit in en socialiseringsparagraf i sina stadgar och därför före-
drar egenregilösningar).
 - På en rad områden har nya lagar under de båda senaste decennierna försvårat de privata företagens situation. Redan själva mängden av lagar och den relativa okänsligheten gentemot företagen som präglat deras introduktion har påverkat företagsklimatet. Många lagar har gått företagen emot på ett direkt demonstrativt sätt. En av de mest uppmärksammade gällde löntagarfonderna. Men också lagar och regler som mött företagens förståelse och gensvar har ibland förblivit bristfälliga eller besvärande i sin detaljutformning för företagarna trots påstötningar från deras företrädare. Det gäller t. ex. mervärdeskatten, som trots vissa förbättringar och kompletteringar under senare år ingalunda är helt konkurrensneutral i alla branscher, särskilt i förhållande till kommuner och landsting.
- Den höga andelen offentligt företagande i Sverige överstiger nästan alla andra industriländers. Dessutom har många av våra främsta konkurrentländer inlett en målmedveten avnationalisering av de statliga företagen. Och i ett antal socialistiska länder, t. ex. Kina, Sovjet, Vietnam och Ungern, har man börjat tillåta etablering av privata företag i kombination med för-

sök till marknadsprissättning av varor och tjänster. Anledningen till denna utveckling är uppenbar. Man har överallt funnit att offentligt företagande tenderar att bli ineffektivt, ett hinder för tillväxt och framåtskridande.

I Sverige har det under de senaste åren lagts fram en rad utredningar som mycket klart visar att verksamheter som drivs i den offentliga sektorn inte kan mäta sig med sina motsvarigheter i den privata. Medan lönsamhetskrav och konkurrens driver fram en ständig produktivitetsökning i privata företag, verkar offentliga verksamheter utsättas för en — nästan — lika regelbunden försämring av produktiviteten. Det tycks dessutom vara så, att delar av Sveriges offentliga sektor, huvudsakligen inom kommunområdet, uppvisar en väsentligt lägre produktivitet än t. ex. våra nordiska grannländer, vilket antyder att det i Sverige finns särskilt allvarliga systemfel.

Att den enskilda sektorn är den offentliga överlägsen som producent (av varor och tjänster) är egentligen inte särskilt överraskande. Det finns flera skäl till detta. I mycket korta drag kan man säga att staten och — framförallt — kommunerna och landstingen inte har de rätta förutsättningarna. De offentliga organen är främst myndigheter med myndighetsuppgifter och det är naturligt att de inte har lätt att hävda sig som administratörer och ägare till enheter som skall vara affärsdrivande och säljande. Stat och kommun erbjuder inte den rätta miljön för de senare verksamheterna.

Den närmast självklara slutsatsen av detta konstaterande är att statliga och kommunala verksamheter som är producerande och affärsdrivande på sikt och i lämpliga former bör "flyttas över" till den enskilda företagssektorn.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär en allsidig översyn av de olika förhållanden som påverkar konkurrensen mellan privata och offentliga företag.

Stockholm den 26 januari 1988

Rune Rydén (m)

Per Stenmarck (m)